

Analysis of Turkey and Kazakhstan Mother Tongue Textbook According to Turkish World Cultural Elements*

Mehmet Han KARAMAN¹

Aziz Mahmud Hüdai Vakfi, Turkish Teacher

Ali Fuat ARICI²

Yildiz Technical University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences

ABSTRACT

Research Article

Textbooks constitute one of the most important tools in the transfer of the elements of Turkish culture, which has a place in a wide area of the world. In this study, it was examined whether the cultural elements of the Turkish world were included in the language and narrative books taught in secondary schools in Turkey and Kazakhstan. In the research, which was designed in a single nested case model, in the first stage, the concept of the Turkish world, which constitutes the theoretical framework, was given about the borders of the Turkish world. 2. In step with audio textbooks in both countries, for example, are compared with the Kazakh Turkish Turkey to Turkish translation made with the materials and books. Documents obtained by the analysis of the findings in the textbooks for secondary schools in Turkey in the Turkish world has been found to be very few places to cultural elements. The study was ended by stating that enriching the common elements of the Turkish world in the textbooks may be beneficial in the development of the relations in the Turkish world.

Received: 23.04.2021

*Revision received:
21.05.2021*

Accepted: 25.05.2021

*Published online:
26.05.2021*

Key Words: Turkish world, Turkey, Kazakhstan, Turkestan, cultural elements, textbooks.

¹ Corresponding author:

Turkish Teacher

karaman1923@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-4631-573X

² Prof. Dr.

aricialifuat@gmail.com

Orcid: 0000-0002-9305-5865

* Some of the data of this article were produced from the master thesis of Y.T.U.S.S written by Mehmet Han Karaman.

Türkiye ve Kazakistan Ana Dili Ders Kitaplarının Türk Dünyası Kültür Unsurları Bakımından İncelenmesi

Mehmet Han KARAMAN¹

Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı, Türkçe Öğretmeni

Ali Fuat ARICI²

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü

ÖZ

Araştırma Makalesi

Dünyanın geniş bir alanında kendine yer bulan Türk kültürüne ait unsurların aktarımında en mühim araçlardan birini de ders kitapları oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de ve Kazakistan’da okutulan ana dili ders kitaplarında Türk dünyası kültür unsurlarına yer verilip verilmediği incelenmiştir. İç içe geçmiş tek durum modelinde tasarlanan araştırmada birinci aşamada teorik çerçeveyi oluşturan Türk dünyası kavramı, Türk dünyasının sınırları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci aşamada ise iki ülke örneğinde ders kitapları görsellerle, Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapılan çevirilerle ve kitaplarda yer alan malzemelerle karşılaştırılmıştır. Doküman analiziyle elde edilen bulgular Türkiye’deki ortaokullarda okutulan kitaplarda Türk dünyası kültür unsurlarına çok az yer verildiği tespit edilmiştir. Türk dünyasına ortak kültür unsurlarının ders kitaplarında zenginleştirilmesinin Türk dünyasındaki ilişkilerin gelişmesinde faydalı olabileceği belirtilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk dünyası, Türkiye, Kazakistan, kültürel unsurlar, ders kitapları

Alınma

Tarihi: 23.04.2021

Düzeltilmiş Hali Alınma

Tarihi: 21.05.2021

Kabul Edilme Tarihi:

25.05.2021

Çevrimiçi Yayınlanma

Tarihi: 26.05.2021

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Türkçe Öğretmeni

karaman1923@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-4631-573X

² Prof. Dr.

aricalifuat@gmail.com

Orcid: 0000-0002-9305-5865

* Bu makale verilerinin bir kısmı Mehmet Han Karaman'ın Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı tezden üretilmiştir.

Giriş

Türk Dünyası Ekvator'a göre Kuzey Yarım Kürede, baş meridyene göre ise Doğu Yarım Kürede bulunmaktadır. Matematik konum olarak, yaklaşık 20 derece doğu (Balkanlar), 90 derece doğu (Turfan Havzası) boylamları ile 35 derece Kuzey (KKTC), 55 derece Kuzey (Kazakistan) enlemleri arasında bir sahada yer almaktadır. Bu saha içinde, bugün için sekiz egemen devlet ve çok sayıda yarı bağımsız ya da bağımlı Türk ülkeleri bulunmaktadır. Bağımsız sekiz ülkenin toplam yüz ölçümleri 4.899.178 kilometre kareyi bulmaktadır. Bu değere Doğu Türkistan (1.646.900 kilometre kare) ve Rusya Federasyonu içindeki özerk Türk Cumhuriyetlerinin yüz ölçümleri (3, 8 milyon metre kare) de eklenirse, Türk ülkelerinin yüzölçümü 10,4 milyon kilometre kareyi bulmaktadır. Diğer taraftan dünya üzerinde Türklerin yaşadığı diğer alanlar da hesaba katılırsa, Türk Dünyasının genel toplam yüz ölçümü 12 milyon kilometre kareyi aşmaktadır. Yüz ölçümü itibari ile en büyük ülke Kazakistan'dır 2.717.300 kilometre kare (Özey, 2014, s. 446).

Türk dünyası olarak ifade edilen alanın sadece coğrafi bir alan olarak düşülmesi yerine tarihi etki alanı ve kültürü ile birlikte düşünmek gerekmektedir (Yaman, 2015, s. 9). Türk devletleri ve Türk topluluklarını Andican (1996, s. 128) üç gruba ayırarak sınıflandırmıştır; ancak bu sınıflandırmanın günümüze göre güncellenmesi gerekmektedir; çünkü bu sınıflandırmada Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan gibi Türk Cumhuriyetleri Sovyetler Birliği bünyesinde bulunan Türkler başlığı altında yer almıştır. Günümüzde geçerli dünya dengeleri göz önüne alındığında kendi iç dinamikleri ve gelecekte muhtemelen ortaya çıkabilecek siyasi değişikliklerin değerlendirme bütünlüğü bakımından Türk Dünyası 3 ana gruba ayrılabilir:

1. Balkanlar, Kıbrıs, Kıbrıs, Kerkük gibi eski Osmanlı toprakları olan bölgelerde yaşayan Türkler ve bunların merkezinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti.
2. Orta Asyadaki bağımsız Türk devletleri: Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan gibi Türk Cumhuriyetleri.
3. Rusya Federasyonu bünyesinde yer alan otonom muhtar bölgeler ile Çin işgali altında kalan Doğu Türkistan, İran ve Afganistan sınırları içerisinde yaşayan Türkler.

Dil Öğretimi

Dilin çok yönlü yapısı ile bilim, sanat ve kültürü inşa eden bir yapısı vardır (Aksan, 2007, s. 11). Bu sebeple işaretler sistemi olarak ortak bir kodlar silsilesi şeklinde değerlendirilebilecek dil (Banguoğlu, 1974, s. 9) maddi ve manevi olarak insanların şeyleri ifade ettiği ve bunu yaparken maddi ve manevi unsurlarla harmanlanarak inşa edilen kültürden beslenen bir oluşumdur (Kaplan, 1986, s. 186).

Bir milletin örf, âdet ve geleneklerin de dâhil olması yoluyla oluşan kültürün (Demirel, 2012, s. 7) esas itibariyle toplumun tarihi yani geçmişi konusunda sahip olduğu şuur (Horata, 2017, s. 118) olarak ele alınması gerekmektedir. Nitekim kültürle birlikte meydana gelen âdet ve inanç sistemiyle insan hayatı şekillenmektedir (Parekh, 2002, s. 185). Dil ise toplumla kültür arasındaki ilişkiyi kurmada ana etkenlerden biri olarak görev almaktadır (Günay, 2016, s. 22). Böylece dil, kültürün ana aktarım araçlarından biri hâline gelmektedir (Develi, 2015, s. 17).

Dil öğrenmenin girilen kültürel çevrede yaşanan bilişsel etkileşimler sonucunda gerçekleştiği görülmektedir (Lantolf, 2000). Vygotsky'nin yakınsal gelişim alanı adını verdiği öğrenme sürecini doğuran bu etkileşimler sonucunda hem kültür kuşaktan kuşağa aktarılmış hem de öğrenme gerçekleşmiş olmaktadır (Kozulin, 2003, s. 15).

İlköğretim ders kitaplarında yapılan incelemeler, kültürler arası öğrenmenin gerçekleşmesine uygun olarak yeterli içeriğe yer verilmediğini göstermektedir (Küçük, 2011). Bununla beraber kültür aktarımında kullanılan en mühim araçların metinler ve görseller olduğu görülmektedir (Güftâ vd. 2011). Farklı ülkelerden ders kitapları ile yapılan mukayeselerde de Türkçe ders kitaplarının geliştirilmesine yönelik tavsiyelere yer verilmektedir. Türkiye ve ABD ana dili ders kitapları karşılaştırmasında tema, metin türleri ve bunları temsil eden metinler bakımından Türkiye'nin ana dili ders kitaplarından daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır (Güleç vd. 2012). Türkiye-Romanya ana dili ders kitaplarına yapılan incelemede ise ulusal değer iletiminin benzerlik gösterdiği görülmüş, verilmesi planlanan ulusal ve evrensel değerlerin somut bir şekilde ifade edilmesi tavsiye edilmiştir (Şentürk vd. 2015). Bununla birlikte Türkçe ders kitaplarında Türk kültürünün aktarılması ve ana dili Türkçe olan Türk çocuklarında kültürel şuur oluşturmada tarihi ve kültürel metinlere yer verildiği belirtilmektedir (Ünveren, Kapanadze, 2018). Literatür taraması yoluyla elde edilen bulgular doğrultusunda farklı ülkelerle mukayeseli olarak elde edilen bulguların literatürde veri havuzu oluşturmada faydalı olabileceği öngörülmüştür. Bununla birlikte ortak kültürel geçmişi yansıtan Türk dünyasına yönelik olarak karşılaştırmalı ders kitabı incelemelerine yönelik yeterli veri havuzunun oluşmadığı kanaatine varılmıştır.

Türk Dünyası Kültür Unsurları

Türk milletinin kültürel değerlerini Kaplan (1977: 62) Türk dili, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk musikisi, Türk plastik sanatları, Türk şehirleri, Türkiye'nin tabii güzellikleri ve servet hazineleri, kültürlü insanlar ile Türklük ve İslamiyet şeklinde sıralamıştır. Ancak araştırma sürecinde döküman analizinin gerçekleştirilebilmesi için temel alınacak kültürel değerlerin tespit edilmesinin bir ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu sebeple Türk dünyasının kültürel mirası ve doğal parkları ayrıntılı olarak araştırma verilerine eklenmiştir. Bunun için Yılmaz (2015) tarafından editörlüğü yapılan Türk Dünyası Kültürel Mirası Envanter Çalışması esas alınmış, buna ilaveten UNESCO dünya miras listesine giren Türk dünyası kültür varlıkları, UNESCO'ya dâhil edilmiş olan ve aday durumda olan Türk dünyasının somut olmayan kültürel mirası ortaya konmuştur. Bunlara göre tespit edilen Türk dünyasının doğal parkları, kültür varlıkları ve somut olmayan kültürel mirası şu şekilde listelenmiştir:

Altay: Altay Altın Dağları Doğalpark Kültür Mirası; Tabışkak Oyun: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar, El Oyun Bayramı: Gösteri Sanatları.

Azerbaycan: Bakü İçerişehir, Şirvanşah Sarayı ve Kız Kalesi, Gobustan Kaya Resimleri. Azerbaycan Mugamı, Azerbaycan'ın Âşıklık Sanatı, Tar: Çekme Telli, Uzun saplı Çalgının yapımı ve Çalma Sanatı, Azerbaycan Geleneksel Halı Dokuma Sanatı, Çavgan: Azerbaycan'ın Karabağ Bölgesine Özgü Geleneksel Otçuluk Sanatı, Kelagay-İpek Başörtüsü: Geleneksel El Sanatı. Tapmacalar-Bilmeceler: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar: Balaban: Gösteri Sanatları, Lahiç Bölgesi: El Sanatları Geleneği, Şebeke: El Sanatları Geleneği, Taş İşleme: El Sanatları Geleneği, Dolma: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar, Lavaş: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar, Şekerbura ve Şorgoğalı: Doğa ve Evrenle İlgili Bili ve Uygulamalar.

Başkurdistan: Başkurt Ural Doğal Park Kültür Mirası, Orenburg Kervansarayı Kültür Mirası, Yangantau Dağı Kültür Mirası, Başkurt Şihan Dağları Kültür Mirası, Ulusal Başkurt Kahramanı Salavat Yulaev Anıtı Kültür Mirası; Ural-Batır Destanı: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar, Kuray: Gösteri Sanatları, Sabantoy Bayramı: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Uygulamalar.

Gagavuz Yeri: Horu: Gösteri Sanatları, Haderlez: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, İmece: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar.

Hakas: Sulek Petroglifi Kültür Mirası, Tus Gölü Kültür Mirası, Çaa-Tas (Ulibat) Kültür Mirası, Boyar Yazıtları Kültür Mirası, Ulu Salbık Kurganı Kültür Mirası

Kazakistan: Şakpak Ata Mezarlık ve Camii, Şopan Ata Mezarlık ve Camii, Beket Ata Mezarlık ve Camii, Kahraman Ata Mezarlık ve Camii, Dombaul Türbesi, Ayakkamır Türbesi, Cuci Han Türbesi, Alaca Han Türbesi, Bolgan Ana Türbesi, Sırlı-tam Türbesi, Inkar –Darya, Sırlı-tam Türbesi, Jandarya, Balandı Türbesi, Jarkent Camii Mimari Sanatlar Müzesi; Markakol Korusu, Altın Emel (Doğal Park), Şarın Vadisi (Doğal Park), Orta Karatau (Doğal Park), Berkar Geçidi. Hoca Ahmet Yesevi Türbesi, Sarıarka-Kuzey Kazakistan Bozkır ve Gölleri Tamgalı Petroglifleri, Geleneksel Dombıra Ezgisi. Şeşendik Sözder: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar, Kız Kuu: Gösteri Sanatları Konak Kade: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, Kimeşek: El Sanatları Geleneği.

Kırgızistan: Özgen Mimari Kompleksi, Şah Fazıl Türbesi, Koşoy Korgon (Koşoy Korgon Kalesi); Şırdakbek Seddi; Kutsal Süleyman Dağı; Akınlar: Kırgız Ozanları, Ala-Kıyız ve Şırdak: Geleneksel Kırgız Keçe Halısı, Üç Bölümlü Kırgız Destanı: Manas, Semetey ve Seytek; Akıyneke-Aytışuu: Gösteri Sanatları, Kırkın-Çıgaruu: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, Kalpak: El Sanatları Geleneği.

Özbekistan: İtçan Kala, Tarihî Şahrısabz Merkezi, Semerkant- Kültürlerin Buluşma Noktası; Baysun İlçesi, Katta Aşula, Askiya: Atışma Sanatı; Alla- Ninni: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar, Yar-Yar: Gösteri Sanatları, Beşik: El Sanatları Geleneği, Sumalak: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar.

Tataristan: Tarihî Kazan Kremli ve Mimari Yapısı, Bolgar Tarih ve Arkeolojik Kompleksi; Kubız: Gösteri Sanatları, Sabantoy: Toplumsal uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, Dericilik: El Sanatları Geleneği.

Türkiye: Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi, Göreme Milli Parkı ve Kapadokya, İstanbul'un Tarihî Alanları, Hattuşa-Hitit Başkenti, Nemrut Dağı, Pamukkale –Hierapolis, Xanthos-Letoon

Safranbolu Şehri, Truva Antik Kenti, Selimiye Camii ve Külliyesi, Çatalhöyük Neolitik Kenti, Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğusu, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı; Meddahlık Geleneği, Mevlevî Semâ Törenleri, Âşıklık Geleneği, Karagöz Geleneksel Sohbet Toplantıları, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali, Alevi-Bektaşî Ritüeli: Semah Tören Keşkeği Geleneği, Mesir Macunu Festivali, Kahve Kültürü, Ebru Sanatı; Kemeççe: Gösteri Sanatı, On İki Hayvanlı Türk Takvimi: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar, Akıtma Süslemeli Kımık (Bilecik) Çömlekçiliği: El Sanatları Geleneği, Çiğdem Pilavı: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler.

Türkmenistan: Antik Merv Millî Tarih ve Kültür Parkı, Köhne Ürgenç, Nisa'nın Parthia Kaleleri; Bağlılık Geleneği: Gösteri Sanatları, Bedev Bayramı-Akhal Teke Atları: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, Şaysep-Türkmen Gelin Takısı: El Sanatları Geleneği, Semeni: Doğa ve Evrenle İlgili ve Uygulamalar.

Saha Yakut: Olonho Yakut Destanı; Isıah Bayramı: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, Çoron: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar.

Tıva: Hüreş: Toplumsal Uygulamalar Ritüeller ve Şölenler, Şagaa Bayramı: Toplumsal Uygulamalar Ritüeller ve Şölenler

Ortak Değerler: Batı Tanrı Dağları, Ustyurt Yaylası, Hazar Denizi; İpek Yolu: Çang'an-Tiyanşan Geçidi; Şaşmakam: Müzik Geleneği, Nevruz, Yurt.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; Türkiye- Kazakistan örneğinde 5-6-7-8.sınıf ana dili ders kitaplarında Türk dünyası kültür unsurlarına metin-paragraf-cümle-açıklama düzeyinde ve görsel unsurlar bakımından yer verilip verilmediğini tespit etmek aynı zamanda bir karşılaştırma yapmak, bu karşılaştırma sonucunda tespit edilen eksikliklerin önümüzdeki yıllarda hazırlanıp okutulacak kitaplarda giderilmesi için salık vermek ve kültürlerarası etkileşimde eğitim-öğretim aracılığı ile ders kitaplarının yeri önemi hakkında bilgi vermektir.

Türk Dünyası kavramı ile adlandırılan siyasî-kültürel coğrafyanın geçmişten bugüne kadar ürettiği tüm değerleri, Türkiye'nin geleceğini inşa edecek ortaokul öğrencilerine öğretilmesi amacıyla gelecek yıllarda yapılacak olan eğitim-öğretim planlamaları için yeni bir bakış açısı kazandırmaktır.

Yöntem

Bu çalışmada Türkiye'de ve Kazakistan'da ortaokullarda (5., 6., 7. ve 8. sınıf) 2016-2017 eğitim öğretim yılında okutulan ana dili ders kitapları tespit edilerek incelenmiştir. Bu anlamda nitel araştırma kapsamında doküman incelemesiyle hazırlanmıştır. Nitel araştırma varsayımlarla ve bireyler veya grupların bir sosyal ya da insan sorununa atfettikleri anlamlara değinen ve araştırma problemlerinin incelenmesini içeren yorumlayıcı/kuramsal çerçevelerin kullanımı ile başlar. Bu problemi araştırmak için, nitel araştırmacılar; araştırmada, çalışmadaki insan ve yerlere duyarlı olan doğal ortamdaki veri koleksiyonlarını ve hem tümevarım hem de tümdengelimli, örüntü ve temalar kuran veri analizlerini içeren nitel bir yaklaşım kullanırlar. Nihai yazılı bir rapor veya sunum; katılımcıların seslerini, araştırmacının derin düşüncelerini, problemin kompleks bir açıklama ve yorumlamasını ve literatüre katkısını veya değişim çağrısını içerir (Creswell, 2016, s. 44).

Her iki ülkede okutulan güncel ders kitaplarına basılı olarak doğrudan ulaşılmıştır. Kitapların tam künyeleri kaynakçada incelenen ders kitapları başlığında verilmiştir. Arslantürk (1997)'e göre dokümanlar (belgeler) olmuş-bitmiş olaylar ve olguların veya dün-bugün-yarın sürecinde var olmuş veya bu süreçte var olmaya devam eden olayların, olguların nesnelere bilgilerini taşırlar. Araştırmacı bu bilgiler çerçevesinde (dokümanlarla) araştırma konusuna giren olayları, olguları ve nesnelere tasvir eder. Araştırmanın yönteminin belirlenmesinde önce vaka belirlenmiş, 4 vaka çalışması deseninden biri belirlenmiş ve desen çalışmasında kuramı kullanma aşamasına geçilmiştir (Yin, 2011). Araştırmada ana dili ders kitaplarında Türk dünyası kültür unsurlarının varlığı vakanın çerçevesini, Türkiye ve Kazakistan da alt vakalarını oluşturduğundan iç içe geçmiş tek vaka deseninde araştırmanın modeli kurgulanmıştır (Yıldırım vd. 2016).

Bir vakanın derinlikli olarak çalışılması vaka çalışmasının ana unsurlarındadır (Glesne, 2016). Bu sebeple seçilen yıllardaki ders kitaplarının kendine has farklılıklarını da ortaya koymak amacıyla tamamı çalışmaya dâhil ederek maksimum çeşitlilikle çalışma grubu oluşturulmuştur (Patton, 1987).

İncelenen kitaplardan Türkiye'de okutulan ortaokul Türkçe ders kitaplarından 5., 6. ve 8. sınıf kitapları MEB tarafından 2017 yılında İstanbul'da basılmıştır. 7. sınıf kitabı ise özel bir yayınevi (Ez-De Yayıncılık) tarafından 2017 yılında İstanbul'da basılmıştır.

İncelenen kitaplardan Kazakistan'da okutulan Kazak Dili ders kitaplarından 5. ve 6. Sınıf kitapları 2015 yılında, 7. sınıf kitabı 2016 yılında ve 8. sınıf kitabı ise 2012 yılında Kazakistan Eğitim Bakanlığı tarafından Almatı'da basılmıştır.

Araştırma için ilgili veriler, tespit edilen ders kitaplarından Türk dünyası kültür unsurlarıyla ilgili metin ve görselleri kapsayacak biçimde toplanmıştır. Daha sonra elde edilen verilerden Kazak Türkçesiyle ilgili metinler Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Kitaplarda bulunan kültür unsurlarıyla alakalı olanlar incelenmiştir. Sonra verilerin betimsel analizi yapılmıştır. Daha sonra bunlar çözümlenerek bulgularda sunulmuştur. Çalışmada, ilgili ders kitaplarındaki unsurlar sayfa numarası verilerek sunulmuştur.

Tablo 1. Türkiye ve Kazakistan Ana Dili Ders Kitapları

Ortaokul Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı (2017) MEB Yayınları.

Ortaokul Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı (2017) MEB Yayınları.

Ortaokul Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı (2017) Ankara: Ez-De Yayınları.

Ortaokul Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı (2017) MEB Yayınları.

Ortaokul Kazak Dili 5. Sınıf Ders Kitabı (2015) Almatı: Atamura Yayınları.

Ortaokul Kazak Dili 6. Sınıf Ders Kitabı (2015) Almatı: Atamura Yayınları.

Ortaokul Kazak Dili 7. Sınıf Ders Kitabı (2016) Almatı: Atamura Yayınları

Ortaokul Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı (2017) MEB Yayınları.

Bulgular

Literatürde farklı tasniflerle kültür aktarımının ders kitaplarında incelendiği belirlenmiştir. Bununla beraber metinler ve görseller üzerinden kültür aktarımının yapıldığına yönelik tasnif esas alınarak araştırmanın inceleme çerçevesi şekillendirilmiştir (Güftâ vd. 2011). Metinleri daha detaylı inceleyebilmek için de paragraf-cümle ve açıklamalar düzeyinde incelemeler analizlere eklenmiştir. Araştırmanın amacını oluşturan problem cümleleri ise şu şekildedir:

1. Türkiye’de ana dili olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında Türk dünyası kültür unsurlarının yeri nedir?
2. Kazakistan’da ana dili olarak Kazakça öğretimi ders kitaplarında Türk dünyası kültür unsurlarının yeri nedir?

Türkiye ve Kazakistan ortaokul Türkçe ders kitapları incelendiğinde Türk dünyası kültür unsurları ile ilgili çeşitli bulguların yer aldığı görülmüştür. Bu bulgular görsel, metin, paragraf-cümle ve açıklama düzeyinde olduğu için dört ana başlıkta (tema) ele alınmıştır. Bölümün sonunda ise ilgili bulgular bir tabloda topluca sunulmuştur.

Tablo 2. Türkiye ve Kazakistan Ana Dili Ders Kitaplarındaki Türk Dünyası Kültür Unsurları

Kültür Unsurları	Türkiye				Kazakistan			
	5	6	7	8	5	6	7	8
Sınıflar	5	6	7	8	5	6	7	8
Görsel unsurlar	11	-	-	2	2	4	1	2
Metinsel unsurlar	3	-	-	1	11	6	8	8
Paragraf / cümle şeklindeki unsurlar	6	2	-	-	4	4	1	4
Açıklama şeklindeki unsurlar	3	2	-	3	1	10	9	2
Toplam	23	2	-	3	18	20	19	16

Kitaplardaki Türk Dünyasına İlişkin Görsel Kültür Unsurları

Türkiye’de okutulan ortaokul beşinci sınıf Türkçe ders kitabında on bir adet (n= 11) görsel unsur tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

Aşık Oyunu (s.12), Nasrettin Hoca (s. 31), Anadolu’da Türk-İslam Bilginleri (s. 58), Dîvânu Lugâti’t-Türk / Kâşgarlı Mahmud (s. 92), Türk Kültüründe Sadaka Taşı ve Kuş Evleri (s. 97), Piri Reis’in Dünya Haritası (s. 141), Müzik Aletleri (s. 148), Farabi (s. 149), Dede Korkut - Boğaç Han (s. 153), Yurt (s. 156) Cirit, (s. 194).

Ortaokul altıncı ve yedinci sınıf Türkçe ders kitaplarında Türk dünyası ile ilgili herhangi bir görsel unsura rastlanmamıştır.

Ortaokul sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında iki adet (n= 2) görsel unsur tespit edilmiştir. Bunlar, Nasrettin Hoca (s. 53) ve Ergenekon Destanı (s. 70) görselleridir.

Kazakistan’da okutulan 5. sınıf Kazak Dili ders kitabında iki adet (n= 2) görsel unsur tespit edilmiştir. Bunlar, Yaylı Kopuz (s. 97) ve Dombra Kökpar (s. 111) görselleridir.

Altıncı sınıf Kazak Dili ders kitabında dört adet (n= 4) görsel unsur tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

Köktürk Bengü Taşları (kapak sayfası), Tomiris (s. 135), Kök Türk Bengü Taşları (s. 136), Altın Adam (s. 140).

Yedinci sınıf Kazak Dili ders kitabında üç adet (n= 3) görsel unsur tespit edilmiştir. Bunlar Yenisey Özeni (Yenisey Irmağı) (s. 112), Şögen Oyunu (s. 117) ve Göç (s.123) görselleridir.

Sekizinci sınıf Kazak Dili ders kitabında bir adet (n= 1) görsel unsur tespit edilmiştir. Bu görsel Hun ve Sakalara ait eşyaları (s. 15-16) anlatmaktadır.

Kitaplardaki Türk Dünyasına İlişkin Metinsel Kültür Unsurları

Türkiye’de okutulan Türkçe ders kitapları arasında Türk dünyası kültür unsurları bakımından en zengin ders kitabı beşinci sınıf kitabıdır. Bu kitapta metin, paragraf ve açıklama şeklinde toplam yedi (n=7) unsur bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında bu düzeyde 2 (iki) metin bulunmaktadır. Bunlardan biri Nasrettin Hoca’ya ait Damdan Düşme fıkrasıdır. Diğeri ise Dede Korkut’ta yer alan Boğaç Han başlıklı metindir.

Aynı kitapta yer alan paragraf veya cümle düzeyinde bulgular ise 4 (dört) tanedir. Bunlar; Anadolu’da Türk-İslam Bilginleri, Dîvânü Lugâti’t-Türk / Kaşgarlı Mahmut, Türk Sazları, Aksakal ve Türk Kültüründe At şeklindedir.

Yine bu kitapta yer alan açıklama düzeyinde bulgular ise 3 (üç) tanedir. Bunlar; Aşık Oyunu, Piri Reis’in Dünya Haritası ve Farabi ile ilgilidir.

Kazak Dili 5. sınıf ders kitabında metin, paragraf / cümle ve açıklama düzeyinde toplam on beş (n=15) Türk dünyası kültür unsuru yer almaktadır. Bu kitap diğerleri (6., 7. ve 8. sınıf ders kitaplarıyla) ile karşılaştırıldığında en zayıf kitap olarak görülmektedir.

Kitapta yer alan metin düzeyinde bulgular 10 tanedir. Bunlar; On İki Hayvanlı Türk Takvimi, Kaşgarlı’nın Eserinde Geçen Bazı Kelimeler, Boynuz-Boynuz Oyunu, Yaz ve Kışın Sohbeti / Kaşgarlı Mahmut, Dede Korkut, Yılların Önemi / Kaşgarlı Mahmut, Kaşgarlı Mahmut’tan Günümüze Kadar Gelen Sözler, Farabi’nin Hayatı, Korkut Ata Kimdir? ve Farabi Hakkında Bir Hikâye başlıklı metinlerdir.

Aynı kitapta yer alan paragraf / cümle düzeyindeki bulguların sayısı dördütdür (n=4). Bunlar; Kazak Dili ve Türk Dili, Farabi, Sözcüklerin Anlamları / Türk Lehçeleri ile Karşılaştırma ve Kaşgarlı Mahmut’un Eserinde Adı Geçen Yemekler ile ilgilidir.

Yine bu kitapta Türkî başlıklı bir açıklama düzeyinde bulgu tespit edilmiştir.

Türkçe 6. sınıf ders kitabında metin ve açıklama düzeyinde Türk dünyası ile ilgili herhangi bir unsur yer almazken paragraf / cümle düzeyinde iki unsur tespit edilmiştir. Bunlar; Türk Dili ve Kimliği ve Bizimki Türkçe Sevdası şeklindedir.

Kazak Dili 6. sınıf ders kitabında metin, paragraf / cümle ve açıklama düzeyinde toplam on dört (n=14) Türk dünyası kültür unsuru yer almaktadır.

Kitapta yer alan metin düzeyinde bulgular 6 tanedir. Bunlar; Alaca Han Kümbeti, Kök Türk Kağanlığı, Nasrettin Hoca / Kırk Yamalı Çizme, Nasrettin Hoca / Eşeğe mi İnanıyorsunuz?, Türkistan Şiiri / Mağcan Cumabev ve Dede Korkut başlıklı metinlerdir.

Aynı kitapta yer alan paragraf / cümle düzeyindeki bulguların sayısı 4’tür. Bunlar; Hoca Ahmet Yesevi, İstanbul-Türkiye / Nur Sultan Nazarbaev, Türk Düşünce Adamları ve Çok Dillik / Johan Vandewalle şeklindedir.

Yine bu kitapta 3 adet açıklama düzeyinde bulgu tespit edilmiştir. Bunlar; Köktürk Bengü Taşları (kitabın farklı sayfalarında 7 adet daha mevcut), Eski Türk Yazılı Eserleri ve Kaşgarlı Mahmut şeklindedir.

Türkçe 7. sınıf ders kitabında metin ve açıklama düzeyinde Türk dünyası ile ilgili herhangi bir unsur tespit edilememiştir.

Kazak Dili 6. sınıf ders kitabında metin, paragraf / cümle ve açıklama düzeyinde toplam on (n=10) Türk dünyası kültür unsuru yer almaktadır.

Kitapta yer alan metin düzeyinde bulgular 8 tanedir. Bunlar; Tonyukuk, Jamakulu Beybars, Taş Kolyedeki Yazı, Kaşgarlı Mahmut Ne Diyor?, Nasrettin Hoca, Şögen Oyunu (Yusuf Has Hacip ve Kâşgarlı Mahmud'un kitaplarından alıntılara yer verilmiş), Ebu Nasır El Farabi ve Eski Türk Yazısı metinleridir.

Aynı kitapta Farabi üzerine bir paragraf / cümle düzeyinde bulgu tespit edilmiştir.

Yine bu kitapta Köktürk Bengü Taşları (kitabın farklı sayfalarında 7 adet daha mevcut) üzerine bir açıklama düzeyindeki bulgu tespit edilmiştir.

Türkçe 8. sınıf ders kitabında Ergenekon Destanı başlıklı bir unsur tespit edilmiş; diğer unsurlara rastlanılmamıştır.

Kazak Dili 6. sınıf ders kitabında metin, paragraf / cümle ve açıklama düzeyinde toplam on dört (n=14) Türk dünyası kültür unsuru yer almaktadır.

Kitapta yer alan metin düzeyinde bulgular 8 tanedir. Bunlar; Türk'ün Kırk Canı, Hunların Hayat Tarzı, Geçmişteki Edebi Eserler, Mutluluğun Merkezi Vatan, Kiyasbayın Hesabı, Bir Göçebe Hikâyesi / İran-Turan Savaşı, Öz Vatanının Büyük Milliyeti / Saka-Fars Savaşı ve Kâşgarlı Mahmut başlıklı metinlerdir.

Aynı kitapta 4 adet paragraf / cümle düzeyindeki bulgu tespit edilmiştir. Bunlar; Marğulan'ın Eserleri, Kaşgarlı Mahmut, Türk Padişahı Afrasiyab ve Sözcüklerin Kökenleri üzerinedir.

Yine bu kitapta 2 açıklama düzeyindeki bulgu tespit edilmiştir. Bunlar; Köktürk Bengü Taşları (aynı kitapta 2 farklı yerde daha yer almaktadır) ve Eski Türkçe Yazılı Eserler şeklindedir.

Sonuç ve Tartışma

Türkiye ve Kazakistan'da ortaokullarda okutulan ana dili ders kitaplarında Türk dünyası kültür unsurlarına yer verilip verilmediğinin tespit edilmeye çalışıldığı bu araştırmada elde edilen bulgular her bir ders kitabında karşılaştırma yoluyla üç başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar sırasıyla; metin düzeyinde, görsel düzeyde ve paragraf-cümle düzeyinde verilen kültür unsurları olarak belirtilmiştir.

Türkiye örneğindeki ders kitaplarında Türk dünyası kültür unsurlarının toplamı 28 adettir. Kazakistan örneğindeki ders kitaplarında Türk Dünyası Kültür Unsurlarının toplamı 74 adettir. Bu çalışmada Türkiye örneğinde incelenmiş olan ders kitaplarının Kazakistan örneğine göre daha zayıf olduğu görülmüştür; öyle ki Kazakistan örneğindeki kitaplarda geçen bazı metin ve görsellerde doğrudan 'Türki Tildes Halktar / Türkçe Konuşan Halklar, Türki Dünyesi / Türk Dünyası, Türki Memleketteri / Türk Memleketleri, Köne Türükter / Eski Türkler, Türki Jazbaları/Türk Yazma Eserleri, Köne Türükşe / Eski Türkçe, Türki Kağanatı / Türk Kağanlığı, Türki Eli / Türk Eli' gibi ifadelerin sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir.

Türkiye'nin ana dili olarak Türkçe ders kitaplarının Kazakistan'ın Türkçe ders kitaplarına oranla daha az Türk dünyası kültür unsurlarını barındırmasının farklı ülkelerle yapılan karşılaştırmalı çalışmalarla da benzer özellikler taşıdığı görülmektedir (Güleç vd. 2012). Ayrıca Türkiye'nin ana dili olarak Türkçe derslerinde kullanılan ders kitaplarındaki Türk dünyası unsurlarının da yetersiz olduğu tespit edilmiştir (Arıcı, 2010). Bu hususun kültürler arası öğrenmenin gerçekleşmesi için yeterli içeriğe yer verilmemesi ile örtüştüğü söylenebilecektir (Küçük, 2011).

Daha yüksek seviyede Türk dünyası kültürel unsurlarına yer veren Kazakistan'ın ana dili ders kitaplarının ise Kazak tarihi ile edip ve şairleri yoluyla millî tarihlerini ve kültürlerini ders kitaplarına daha yoğun bir şekilde işlediği söylenebilecektir (Saray, 2014). Metin ve

görseller literatürde olduğu gibi bu araştırmada da kültür aktarımı için ders kitaplarında seçilen ana unsurlardan biridir. Bu bakımdan araştırma sonuçları elde edilen ön bulgularla uyumludur (Güftâ vd. 2011). İki ülkenin de ders kitaplarında verilen Türk dünyasına ait unsurlar aynı zamanda kendi ulusal değerlerini yansıtmaktadır. Şentürk vd. (2015) çalışmasında olduğu gibi ulusal değerlerin aktarımında ders kitaplarının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Böylece Türkiye'nin ana dili ders kitaplarının Türk dünyasına ait kültürel unsurlar bakımından zenginleştirilmesinin kültür aktarımı bakımından istenen amaca katkı sağlayabileceği söylenebilecektir.

Dil öğretiminde özellikle temel düzeyde önemli bir rol oynayan ders kitapları, dil öğretimini geniş çapta biçimlendirip öğrencilerin hedef kültüre dair ilk ve sağlam kanaatlerini oluşturmaktadır (Risager vd. 2012, s. 1). Bu itibarla Türkiye'de farklı seviyelerindeki ders kitaplarında ulusal kültür unsurlarına yer verilmektedir (Şahin 2015; Pilav vd. 2015). Bununla beraber Türk dünyası kültür unsurlarının ders kitaplarındaki yerini inceleyen bir araştırma tespit edilememiştir. Bu yönüyle araştırmanın Türk dünyasına yönelik kültürel unsurlara dair veri havuzu üretmesinin literatürdeki çalışmalara katkı sağlayabileceği ön görülmektedir. Ayrıca 2017 yılında bütün Türk Cumhuriyetleri için hazırlanan ortak tarih ders kitapları gibi ortak edebiyat ve kültür tarihi ders kitapları (Polat, 2019) ile birlikte ortaokul Türkçe ders kitaplarının da hazırlanıp okutulmasının büyük önem arz ettiği düşünülmektedir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular Türkiye'nin ana dili ders kitaplarında Türk dünyasına yönelik kültürel unsurları içeren yeni metinler ve etkinliklerin oluşturulmasında katkı sağlayabilir. Ayrıca hazırlanacak materyallerle oluşturulacak yeni hipotezlere ve hipotezlerin test edilmesine yönelik deney araştırmalarına katkı sağlayabilecektir. Sonuçlar doğrultusunda ise Türk dünyası arasında sosyokültürel ilişkilerin artmasında ders kitaplarındaki metinlerde Türk dünyasına yönelik kültürel unsurlara atıfların artmasının faydalı olacağı söylenebilir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2004). *Dil ve iletişim*. İstanbul: Multilingual Yayıncılık.
- Amirbek, A., Anuarbekuly, A. ve Makhanov, K. (2017). Türk dili konuşan ülkeler entegrasyonu: Tarihsel geçmişi ve kurumsallaşması. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 164-204.
- Andican, A. (1996). *Değişim sürecinde Türk dünyası*. İstanbul: Emre Yayınevi.
- Arıcı, A. F. (2010). Türk dünyası ve Türkçe öğretimi. *21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu*, Lefke, KKTC, 2 - 05 Aralık 2010
- Arslantürk, Zeki (1997). *Sosyal bilimciler için araştırma metod ve teknikleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Baykara, T. (2005). *Türk kültürü*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bhikhu, P. (2002). *Çok kültürlülüğü yeniden düşünmek*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Creswell, J.W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (3.Baskı)*. (M. Bütün ve S. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demirel, Ö. (2012). *Öğretim ilk eve yöntemleri öğretme sanatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Develi, H. (2015). *Dil doktoru*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Glesne, C. (2016). *Becoming qualitative researchers: An introduction*. Boston: Pearson Pub.
- Güftâ, H. ve Kan, M. (2011). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının dil ile ilgili kültür öğeleri açısından incelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15): 239-256.
- Güleç, İ. ve Demirtaş, T. (2012). İlköğretim 8. sınıf ana dili ders kitapları üzerine karşılaştırmalı bir çalışma: Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri Örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 2(1), 74-91.
- Günay, V. D. (2016). *Kültürbilime giriş*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- Horata, O. (2017). Türk Dünyası'nın kültürel ufukları: Tarihsel bağlam içinde genel bir değerlendirme. *Bilig/ Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 82, 117-131.
- Kaplan, M. (1977). *Türk milletinin kültürel değerleri*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Kaplan, M. (1986). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kozulin, A. (2003). Psychological tools and mediated learning. *Vygotsky's educational theory in cultural context*, 15-38.
- Küçük, S. (2011). Kültürler arası öğrenme üzerine bir kavram-model denemesi ve Türkçe ders kitapları. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 227-260.

- Lantolf, J. P. (2000). *Sociocultural theory and second language learning*, London: Oxford University Press.
- Özey, R. (2014). *Kültürel coğrafya*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Thousand Oaks, California: Sage Pub.
- Pilav, S., Demir, H. A. ve Demir, H. (2015). İlköğretim 7. sınıf Türkçe Ders kitaplarındaki okuma metinlerinin değer iletimi açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(206), 16-29.
- Polat, N. H. (2019). Türk Dünyası'nın entegrasyonunda lise edebiyat tarihi kitaplarının yeri. *Bilig/ Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 91: 255-278.
- Risager, K. ve Carol C. (2012). Culture in textbook analysis and evaluation. ed. C. Chapelle. *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Blackwell Pub.
- Saray, M. (2014). *Yeni Türk cumhuriyetleri tarihi*. İstanbul: TTK Yayınları.
- Şahin, N. (2015). *İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinin kültürel değerler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şentürk, L. ve Aktaş, E. (2015). Türkiye'de ve Romanya'da okutulan ana dili Türkçe ders kitaplarının değer iletimi açısından karşılaştırılması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 215-243.
- Ünveren Kapanadze, D. (2018). Dil ve kültür aktarımında işlevsel bir araç olarak ders kitapları: Türkçe ders kitapları örneği, *Electronic Turkish Studies*, 13(27): 1575-1592
- Yaman, E. (2015). *Gaspıralı İsmail ve Türkçede birlik*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. bs.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, M. (ed.) (2015). *Türk Dünyası kültürel mirası envanter çalışması*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, M. (ed.) (2015). *Türk Dünyası somut olmayan kültürel mirasları envanter çalışması*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları.
- Yin, R. K. (2011). *Applications of case study research*. California: Sage Pub.
- Ortaokul Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı (2017) MEB Yayınları.
- Ortaokul Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı (2017) MEB Yayınları.
- Ortaokul Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı (2017) Ankara: Ez-De Yayınları.
- Ortaokul Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı (2017) MEB Yayınları.
- Ortaokul Kazak Dili 5. Sınıf Ders Kitabı (2015) Almatı: Atamura Yayınları.
- Ortaokul Kazak Dili 6. Sınıf Ders Kitabı (2015) Almatı: Atamura Yayınları.

Ortaokul Kazak Dili 7. Sınıf Ders Kitabı (2016) Almatı: Atamura Yayınları.

Ortaokul Kazak Dili 8. Sınıf Ders Kitabı (2012) Almatı: Mektep Yayınları.

Ekler

Ortaokul Türkçe Ders Kitabı 5. Sınıf Türk Dünyası Kültür Unsurları Bulgular

Aşık Oyunu

Koyunların ve keçilerin arka bacaklarında bulunan dört yüzlü kemiklerle oynanan tarihî bir Türk oyunu.

MOKASEN
Kuzey Amerika yerlilerince kullanılan, hayvan derisinden yapılmış, üzeri süslü, ökçesiz, yarım ayakkabı.

Şekil 1. Aşık Oyunu (Türkçe Ders Kitabı 5, s.12).

Nasreddin Hoca evinin damında biriken diz boyu karları sabah namazı sonrası kürümeye başlamış. Bir ara dengesini kaybederek damdan düşüp bayılmış. Komşuları koşmuşlar.

Birisi: "Çabuk bir doktor çağıralım."

Diğeri: "Aman bir kırkçı bulalım."

Öbürü: "Sırtlanıp doktora götürelim" derken, kargaşada ayılan Hoca, acıyan belini tutarak;

- Bırakın münakaşayı. Çabuk bana daha önce damdan düşmüş birini bulun, demiş.

Şekil 2. Nasrettin Hoca (Türkçe Ders Kitabı 5, s.31).

6. ETKİNLİK

Gelin tanış olalım / İşi kolay tutalım.
Sevelim sevelelim / Dünya kimseye kalmaz.

Sevgide güneş gibi ol.
Dostluk ve kardeşlikte akarsu gibi ol.

Âlem çiçek olsa arı ben olsam
Dost dilinden tatlı bal bulamadım.

Şekil 3. Türk Büyükleri (Türkçe Ders Kitabı 5, s.58).

Kökleri tarihimizin derinliklerine inen ve geniş bir hayat felsefesini içine alan Türk atasözlerinin çoğu, zaman içinde Türk bilginlerince derlenmiş, dilden yazıya dökülmüştür. On birinci yüzyılda yetişen tanınmış Türk bilgini Kaşgarlı Mahmud'un (Divânü Lugâti't- Türk) adlı eserinde binlerce Türk atasözü vardır. (...)

İşte böyle aziz okuyucular. Atasözlerinden söz açıldı mı, sözün sonu gelmez. En iyisi biz salsalım ve diyelim ki: Çok sözünü az söyle, az sözünü öz söyle.

Mehmet ÖNDER
(Kısaltılmıştır.)

İlk dil bilginimiz, ilk sözlük bilimcimiz,
ilk coğrafyacımız, ilk ansiklopedicimiz
Kaşgarlı Mahmud.

Şekil 4: Kaşgarlı Mahmud (Türkçe Ders Kitabı 5, s.92).

Divânu Lugâti't-Türk
Orta Türkçe Dönemi'nde Kaşgarlı Mahmud tarafından Bağdat'ta 1072-1074 yılları arasında yazılan Türkçe-Arapça bir sözlüktür.

Şekil 5. Divânu Lugâti't- Türk (Türkçe Ders Kitabı 5, s.184).

7.ETKİNLİK Görselleri inceleyerek aşağıdaki sorular doğrultusunda görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Türk kültüründe ihtiyaç sahiplerine yardım etmek atalarımızın bize bıraktığı en önemli miraslardan biridir. Bu ister bir insan olsun, isterse bir kuş...

Kuş evleri, kuşların barınmaları için evlerin ön yüzlerine özel olarak yerleştirilen yapılardır.

Sadaka taşı, cami vb. yerlerde ihtiyaç sahiplerinin alabilmeleri için para vb.nin bırakıldığı özel yapıdır.

Şekil 6. Kuş evleri ve Sadaka Taşları (Türkçe Ders Kitabı 5, s .97).

Piri Reis'in Dünya Haritası,
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

Şekil 7. Piri Reis'in Dünya Haritası (Türkçe Ders Kitabı 5, s. 141).

Şekil 8. Türk Enstrümanları (Türkçe Ders Kitabı 5, s.146).

Ud, büyük İslam bilgini
Farabi tarafından icat edilmiş
bir sazdır.

Şekil 9. Farabi (Türkçe Ders Kitabı 5, s.149).

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Dede Korkut kimdir? Söze geçerken yaşamış mıdır?
2. Dede Korkut hikâyelerinden birini anlatınız.

DEDE KORKUT - Boğaç Han (Dinleme/İzleme Metni)

1. ETKİNLİK Çizgi filmi izlerken kahramanların isimlerini ve özelliklerini aşağıda verilen bölümlere not alınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

153

154

2. ETKİNLİK Aşağıdaki soruları izlediğiniz çizgi filmden hareketle cevaplayınız.

1. Obaya gelen atlı nasıl bir haber getirmektedir?
2. Aruz Bey'in kaybolan oğlunun başına neler gelmiştir?
3. Boğaç Han'ın yaşadığı obanın beyi kimdir?
4. Dede Korkut, Dirse Han ve Aruz Bey'e nasıl bir öğüt veriyor?
5. On iki yıl sonra obada neler değişmiştir? Kısaca anlatınız.
6. Dirse Han'ın oğlu nasıl bir kahramanlık yapıyor ve hangi ismi alıyor? Kısaca anlatınız.

3. ETKİNLİK Aşağıdaki cümlelerde, açık olarak söylenmeyen anlamları bularak örnekteki gibi yazınız.

1. Şöklü Belik yine obayı talan etmeye geliyordu.
Demek ki şöklü Belik obayı daha önce de talan etmiş.
2. Canını seven kaçsın.

3. Boğaç Han obanın en güçlüsüydü.
4. Dirse Han da boğayı durduramadı.

4. ETKİNLİK Dede Korkut'un, Boğaç Han'a ad verdiği bölümü okuyunuz. Ad verme geleneği ile ilgili görüşlerinizi ifade ediniz.

Tabanı nazırlı kazıl bir deve verile bu oğlana. Yük hayvanı olsun. Hünere dir.
Altın tağlı büyük bir ev ver bu oğlana. Ölge olsun. Erdemlidir.
Sırmalı cübbe ve elbise ver bu oğlana. Kaftan olsun.
Bayındır Han'ın ak meydanında bir boğayla mücadele ederek onu yendin.
Bunun için senin adın Boğaç olsun.
Adını ben verdim. Yaşın Allah versin!

5. ETKİNLİK

- a) Aşağıdaki görselleri izlediğiniz çizgi filmden hareketle, oluş sırasına göre numaralandırınız.

- b) Numaralandırdığınız görsellerdeki olayları noktalı yerlere yazınız.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.

155

Şekil 10. Dede Korkut (Türkçe Ders Kitabı 5, s.153-154-155).

5. TEMA

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki bilgilerden ve sorulardan hareketle konuşmanızı yapınız.
Çizgi filmde çocuklar yaptıkları kahramanlığa göre isim almaktadır. O dönemde yaşadığınızı hayal ediniz.

1. İsim almak için nasıl bir kahramanlık yapardınız?
2. Bu kahramanlık sonucunda hangi ismi almak isterdiniz?

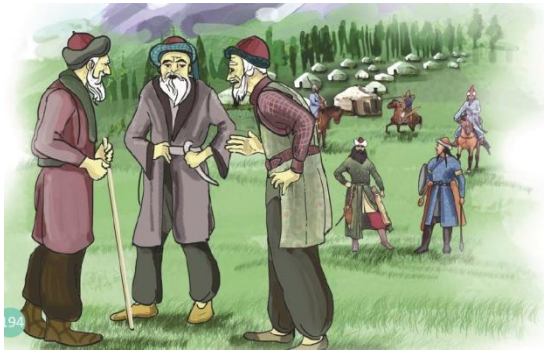
Yurt, Orta Asya'da Türk ve Moğol göçebelerinin ev olarak kullandığı çadırlara verilen addır. Yurt çadırları genellikle ahşap kafes işi, keçe kaplamalı ve taşınabilir çadırlardır.

7. ETKİNLİK

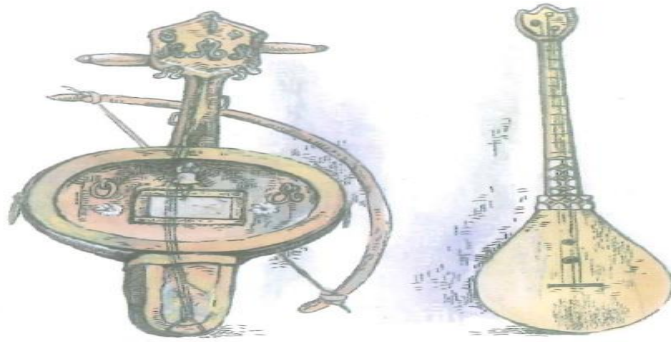
Dede Korkut, Dirse Han'ın oğluna isim verdikten sonra olaylar nasıl gelişmiş olabilir? Olayların gelişimine uygun bir son yazınız.

Şekil 11. Çadır (Türkçe Ders Kitabı 5, s.156).

Şekil 12. Cirit (Türkçe Ders Kitabı 5, s.194-195).

Ortaokul Kazak Dili Ders Kitabı 5. Sınıf

Şekil 13. Yaylı Kopuz ve Dombıra (Kazak Dili Ders Kitabı 5, s.97).

26-сурет. Жұмақын Қайранбаев. Көкпар

Şekil 14. Kökpar (Kazak Dili Ders Kitabı 5, s.111).